

Наталія БИХОВЕЦЬ

Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні НАН України
вул. Грушевського, 4, м. Київ, 01001, Україна
Електронна пошта: natmykbyh@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0000-4515-1310>

Олена КРУГЛИКОВА

Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов НАН України
вул. Трьохсвятительська, 4, м. Київ, 01001, Україна
Електронна пошта: olvokr@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5369-5171>

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИХ МОВНИХ КОНТАКТІВ ХХІ СТ. НА ЛЕКСИЧНИЙ СКЛАД УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті аналізується вплив українсько-англійських мовних контактів ХХІ ст. на лексику української мови. Встановлюються найбільші тематичні сфери концентрації англізмів, розглядається їхня графічна та морфологічна адаптація засобами української мови, а також явища псевдоанглізмів та «псевдодрузів перекладача». Дається прогноз появи в майбутньому українсько-англійського суржика. Теоретичним підґрунтям запропонованої розвідки є теорія мовних контактів.

Термін «мовний контакт» має ширше і вужче трактування. Згідно з ширшим тлумаченням, дві або більше мов перебувають у контакті, якщо ними поперемінно користується одна і та ж особа. Тобто в цьому випадку йдеться про ситуацію з обов'язковою двомовністю. За вужчим трактуванням, термін «мовний контакт» розуміють як міжмовний зв'язок, коли двомовності може й не бути. Це той випадок, коли відбувається запозичення лексики в умовах різних соціально-політичних, культурно-історичних, торговельно-економічних та інших відносин. Саме про другий випадок мовних контактів йдеться у статті.

Одним з основних постулатів теорії мовних контактів є твердження, що словниковий склад в умовах контактування мов — це найбільш прониклива сфера мови. Саме це спостерігаємо останнім часом на прикладі української мови. Останнє десятиліття ХХ ст. та двадцять три роки ХХІ ст. позначилися значним зростанням безпосереднього контакту української мови з багатьма європейськими мовами. Особливе місце серед них займає англійська. Нові умови соціально-політичних і культурних відносин, привели до активного проникнення в українську мову англізмів.

Істотну роль у їх поширенні серед українських мовців відіграють засоби масової інформації, зокрема україномовні газети й журнали, які стали джерельною базою дослідження.

Цитування: Биховець Н., Кругликова О. Вплив українсько-англійських мовних контактів ХХІ століття на лексичний склад української мови. *Мовознавство*. 2023. № 6. С. 38–50. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-333-2023-6-002>

Citation: Bykhovets N., Kruglykova O. (2023). Vplyv ukrainsko-anhliiskykh movnykh kontaktiv ХХІ stolittia na leksychnyi sklad ukrainskoi movy [The influence of 21st c. Ukrainian-English language contacts of the Ukrainian lexis]. *Movoznavstvo*, (6), 38–50. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-333-2023-6-002>

Стаття опублікована за ліцензією CC BY-SA 4.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>)

Ключові слова: мовні контакти, запозичення, калька, англізм, графічна адаптація, морфологічна адаптація, псевдоанглізм, псевдодрузі перекладача.

Відновлення незалежності України, визнання суверенітету нашої держави багатьма країнами світу, встановлення дипломатичних відносин з ними, відкриття посольств цих країн у Києві та дипломатичних місій України в багатьох зарубіжних країнах неминуче приводили до активізації двосторонніх контактів українського суспільства на різних рівнях: політичному, економічному, науковому та культурному. Як результат — посилилися контакти української мови з іншими мовами світу. Особливе місце серед них посідають українсько-англійські мовні контакти.

З'ясуванню впливу українсько-англійських мовних контактів у ХХІ ст. на лексику української мови присвячена ця розвідка.

Матеріалом до неї послужили відібрані українські періодичні видання: газети «День» (Д), «Україна молода» (УМ), «Літературна Україна» (ЛУ), «Слово просвіти» (СП) та журнал «Український тиждень» (УТ). Для контролю часових рамок проникнення нових запозичень з англійської мови використано академічний Орфографічний словник української мови 1999 р. видання (ОСУМ), адже до 2000 р. академічного словника неологізмів української мови взагалі не існувало. Автори цього словника досить оперативно включили до його реєстру нові запозичені слова, зокрема англізми. Ті з них, які зареєстровані в ньому, не залучалися до розгляду.

Загалом вдалося відшукати в зазначених періодичних виданнях 420 англійських запозичень і кальок, що, звичайно, не є вичерпною кількістю англізмів в українській мові ХХІ ст. Проте з погляду статистики ця вибірка в плані відібраної джерельної бази дослідження є репрезентативною, а тому уможливило створення певної картини впливу англійської мови на лексику мови української.

Переважає більшість англізмів початку ХХІ ст. є іменниками або іменниковими словосполученнями (385 од., або 91,61%), наприклад: *активізм* 'масова політична активність, демонстрації, мітинги протесту і т.п.' (< англ. *activism* 'the policy or action of using vigorous campaigning to bring about political or social change') (OL): «Як же створити рівновагу між демократичними інститутами та *активізмом* громадянського суспільства» (УТ, 2020, № 25, с. 100), *метавесвіт* — гібридна калька, 'гіпотетичне середовище віртуальної реальності, в якому користувачі спілкуються з допомогою своїх аватарів' (< англ. *Metauniverse, metaverse* 'a virtual-reality space in which users can interact with a computer-generated environment and other users' (OL); до речі, укладачі «Оксфордського словника англійської мови» поставили *Metauniverse* на друге місце серед слів 2022 р.): «Цукерберг не приховує, що концепція *метавесвіту* бере початок із роману Ніла Стівенсона «Лавина» (УТ, 2021, № 45, с. 47), «В компанії чітко розуміють, що їм потрібна нова глобальна ідея, новий вектор розвитку, яким може стати *метавесвіт* (там же, с. 49); *туристична атракція* 'визначні місця, які приваблюють багатьох туристів' (< англ. *tourist attraction* 'a place that many tourists visit') (LED : 82) : «... більшість цих об'єктів – це *туристичні атракції*» (УМ, 03.11.2020 с. 6).

Англійських запозичень-прикметників вдалося знайти всього 18 (приблизно 4,2%), наприклад: *віртуальний* 'який існує в інтернеті, комп'ютері, а

не в реальному світі' (<англ. *virtual* 'made, done, seen etc on the Internet or on a computer, rather than in the real world') (LED : 1714): «...грати у *віртуальні* ігри, відвідувати *віртуальні* концерти, купувати *віртуальні* товари, колекціонувати *віртуальне* мистецтво» (УТ, 2021, № 45, с. 50); *креативний* 'творчий' (<англ. *creative* 'someone who is creative is very good at using their imagination to make things') (LED : 347): «я маю на увазі і айтишників, і *креативні* індустрії; <...> і нові бізнес-моделі в інших галузях» (УТ, 2021, № 51–52, с. 39).

Дієслів трапилося лише 15 (3,57 %), зокрема: *інсталиювати* 'встановлювати' (<англ. *to install* 'to put a piece of equipment somewhere and connect it so that it is ready to be used') (LED : 795): «<...> у майбутньому всім постачальникам чат-програм доведеться вже на самому пристрої *інсталиювати* контрольне програмне забезпечення (УТ, 2021, № 45, с. 12); *лайкати* 'відмічати публікацію в соціальних мережах позитивною позначкою' (<англ. *to like* 'to approve of something and think that it is good or right') (LED : 884): «Абсолютно все, що ви пишите, читаєте і *лайкаєте*, бачить ФСБ» (УТ, 2021, № 47, с. 31); *релокуватися* 'переміщувати, перебазовувати' (<англ. *to relocate* 'to move to a different place') (LED : 1293): «Більшість бізнесу <...> перемістилася у межах держави: до центральних чи західних регіонів, за кордон *релокувалося* 11% опитаних підприємств <...>» (УТ, 2022, № 18, с. 7).

Також вдалося зафіксувати два випадки запозичення прислівника, що становить 0,4 % від загальної кількості виявлених лексем, наприклад: *ок* (<О.К. — скорочена форма англ. виразу *all correct*, ужитого навмисно в неграматичній формі *oll korrect*. — О. К.) 'гаразд': «У малих спільнотах все *ок*: армії допомагаємо, соціальні й культурні проекти робимо» (УТ, 2022, № 4, с. 34), «Чого ви мене навчите?». Відповідаю: «Опануєш ... штучний інтелект». «А, ну *ок*, це мені підходить», — переказує науковець» (Д, 2022, № 11–12, с. 10).

Запозичення англізмів зумовлювалося необхідністю позначення нових реалій і понять (близько 80 %), яка виникала в носіїв української мови передусім унаслідок знайомства із суспільно-політичними подіями, новинами культури, спорту, досягненнями у сфері інформаційних технологій, науки, освіти, здобутками в галузі економіки, фінансовій сфері тощо. Нашим завданням було з'ясувати, в яких тематичних групах відбувалася найбільша концентрація англізмів.

У результаті аналізу матеріалу виявилось, що найбільше англізмів XXI ст. влилися в тематичну групу «інформаційні технології» (62 одиниці, що становить приблизно 15 % запозичень), наприклад: *комп'ютинг* 'будь-який вид діяльності, який передбачає використання комп'ютера' (<англ. *computing* 'the use of computers as a job in a business, etc') (LED : 297): «З зародженням квантового *комп'ютингу* <...> автоматизується частина роботи інженерів програмного забезпечення» (УТ, 2021, № 33–34, с. 81); *скріншот* 'зняток', 'знімок екрана', 'зображення, отримане комп'ютером, яке передає те, що бачить користувач на екрані монітора' (<англ. *screen* 'екран' і *shot* 'моментальний фотознімок' або 'кінокадр' — 'a picture of what is on a computer screen <...> at a particular time') (LED : 1373): «<...> однаке збереглися *скріншоти* посту тенісистки» (УТ, 2021, № 47, с. 20), «Наразі деякі країни здійснюють *скріншот* суспільства на основі держреєстрів (скандинавська модель) або поєднують джерела збору відомостей (США, Австралія, Польща)» (УТ, 2020, № 52, с. 38); *сторіз* 'фото чи короткі відео тривалістю

до 15 секунд у соціальних мережах, які доступні для перегляду 24 години, після чого архівуються або видаляються» (< англ. *stories* 'історії'): «Хоча дописи було зроблено в *сторіз* лише для друзів Баранського, вони швидко розлетілися мережею після того, як на них звернув увагу Сергій Стерненко» (УТ, 2022, № 1, с. 43); *блокчейн* 'розподілена база даних, яка зберігає впорядкований ланцюжок записів (так званих блоків), що постійно довшає' (< англ. *blockchain* 'ланцюжок блоків'): «Біткоїн був першим прикладом цифрового платіжного засобу, на основі *блокчейну*. У 2009 році його запровадив програміст чи група, яка назвалася Сатоші Накамото» (УТ, 2022, № 5, с. 41).

Наступною за кількістю англійських запозичень є тематична група «культура», яка нараховує 54 одиниці, або майже 13 %. Умовно її можна поділити на такі підгрупи:

1) літературознавчі терміни, зокрема: *екшн* 'літературний жанр, який тримає в напрузі читача' (< англ. *action* 'exciting things that are happening' > 'the events in a story') (LED : 16): «...автор не справджує читацьку надію на біографічний *екшн* — він дає дещо більше: розуміння того, як типова "людина з народу" опиняється на чолі нації» (УМ, 2022, № 18, с. 11); *фікшн* 'белетристика, художня література, художня проза' (< англ. *fiction* 'books and stories about imaginary people and events') (LED : 554): «Романи Валетова <...> — це така собі культурологічна ілюстрація того, що *фікшн* зазвичай перемагає *нонфікшн*» (УМ, 28.09.2022, с.12); *нон-фікшн* 'документальна / наукова література' (< англ. *non-fiction* 'books about real facts or events, not imaginary ones') (LED : 1036): «...популярність *нон-фікшн* видається логічною» (Д, 2022, № 19–20, с. 29); *факшн* 'документальний роман' (< англ. *faction* < *fact* + *fiction*) (БНАРС : 1, 727): «<...> у літературі <...> виникло поняття 'на реальних подіях, факшн'» (УМ, 2022, №29, с. 12); *фентезі* — літературний жанр, 'фантастика' (< англ. *fantasy* 'a story that is based on imagination and not facts') (LED : 540): «у літературі гра без правил — це фантастика, не кажучи вже про *фентезі*» (УМ, 2022, №11, с. 13), «Пам'ятаєте, як у блискучому *фентезі* Сергія Оксеніка дід провадить вишкіл онука...» (УМ, 2022, №29, с.12).

2) музичні терміни, наприклад: *кавер* 'переспів' (< англ. *cover* або *cover version* 'a new recording of a song, piece of music etc, that was originally recorded by a different artist') (LED : 341); *рیمейк* / *рیمейк* 'новий варіант, нова версія' (< англ. *remake* 'a record that has the same music that was made before') (LED : 1293). Цей музичний термін у наш час набув ще й іншого відтінку значення: «Україна для британців — *рیمейк* 1940 року» (УМ, 2022, №18, с.6); *чарти* 'списки шлягерів' (< англ. *the charts* 'the list which come out weekly, of the most popular records') (LED : 233): «Українські пісні входять у світові *чарти* й увесь світ співає пісню, яка раніше вважалася бандерівською» (УМ, 2022, №18, с.9).

3) терміни кіно, кінематографії і театру, а саме: *боксофіс* 'касовий збір в кіно або театрі' (< англ. *box office* 'used to describe how successful a film, play or actor is by the number of people who pay to see them') (LED : 161): «Подивіться перелік фільмів, які зібрали найбільший *боксофіс* у країні» (УМ, 3.11.2020, с.6), «Запропоновані критерії успішності фільму (KPI), основний з яких — *боксофіс* (касові збори)» (УТ, 2021, №33–34, с. 88); *трилер* 'жанр кіно та літератури, в якому специфічні засоби повинні викликати у глядачів або читачів почуття співпереживання, пов'язане з емоціями тривожного очікування, хвилювання' (< англ. *thriller* 'a film or book that tells an exciting story about murder or crime') (LED : 1613): «Це не сценарій чергового *трилера* про аеропорт, а звичайний тиждень геополітичної драми, що розгортається в Європі» (УТ, 2021, №45, с. 14); *кастинг* 'вибір серед претендентів людини, яка найбільшою мірою відповідає творчому задуму', 'проби' (< англ. *casting* 'the process of choosing the actors for a film or play') (LED: 215): «Панна Вінтерс переживає, що через пандемію виникли певні проблеми з *кастингами* до фільмів» (УМ, 2020, № 93, с. 16); *стендап* 'сольний комедійний виступ перед живою аудиторією' (< англ. *stand-up*

або *standup comedy* 'involves one person telling jokes alone as a performance' (LED : 1506): «Стендап — це мистецтво творення вдалого жарту» (УТ, 2020, № 43, с. 46), «До Швеції жанр *стендапу* прийшов на початку 1990-х, так ідеться про дуже молодий жанр мистецтва. В Україні та Японії він ще молодший. Те, що молоді люди цікавляться цим комедійним жанром більше, ніж старші люди, цілком природно. От у США все інакше — там *стендап* існує від 1940-х, бо в цій країні він виник» (УТ, 2020, № 43, с. 46); *флешбек* 'повернення до минулого, ретроспекція' (< англ. *flashback* — термін, який стосується кіно або театру: 'a scene in a film, play, book etc that shows something that happened before that point in the story') (LED : 574): «Сцени допиту пронизані *флешбеками*: окремими сценами спогадів персонажів» (УТ, 2020, № 36, с. 46).

Третьою за потужністю англізмів виявилася тематична група «назви осіб». До неї увійшли 37 одиниць, що становить 8,8 % від загальної кількості проаналізованих лексичних одиниць, наприклад:

девелопер 'проектувальник, конструктор' (< англ. *developer* 'a person that makes money by buying land and then building houses, factories') (LED: 404): «Девелопер не будує мости, це робота інженера» (Д, 2022, № 11–12, с. 10); *лузер* 'невдаха; той, хто зазнає поразки /програє' (< англ. *loser* 'someone who is never successful in life') (LED : 906): «<...>зграя фашистсько-чекістських бандитів, що захопили владу в росії<...> готується злити свого вождя і вчителя, приборати з політичної сцени цього жалюгідного і старіючого *лузера*<...>» (СП, 2023, № 16, с.3); *проксі* 'представник' (< англ. *proxy* 'someone who you choose to represent you, esp. to vote for you') (LED : 1228): «Засобів прямого інформаційного впливу на українців у Москві залишилося доволі небагато. Це доведеться робити або через фейсбук, або через медіа, що належать українським *проксі* на зразок Віктора Медведчука» (УТ, 2021, № 47, с. 33); *селебриті* 'знаменитість' (< англ. *celebrity* 'a famous living person') (LED : 221): «Серед *селебритіс* побільшало холостяків» (УМ, 2022, № 16, с. 16).

Чималою є також тематична група «суспільно-політичні відносини», яка нараховує 32 одиниці, що становить майже 8%.

Тут усім відомі *брекзит* і *екзитпол*, *турбулентність*, *ейджизм* і *сексизм* та менш відомі, такі як *філібастер* 'обструкція у законодавчому органі' (< англ. *filibuster* від дієслова *filibuster* 'to try to delay action in Congress or another law-making group by making very long speeches') (LED : 558): «Незвично різка промова в Атланті й бажання скасувати *філібастер* вказують на те, що після першого року президентство Байдена вступає в нову фазу: менш президентську, менш уважну до інших, але рішучішу й партійнішу» (УТ, 2022, № 4, с. 15); *хардлайнер* 'прихильник жорсткої політики' (< англ. *hard-liner* 'a politician who wants political problems to be dealt with in a strong and extreme way') (LED : 698): «путін і його дирижистські *хардлайнери* думають так само» (УТ, 2020, № 43, с. 31); *постправда* 'обставини, за яких факти є менш важливими для формування суспільної думки' (гібридна калька з англ. *post-truth* 'relating to or denoting circumstances in which objective facts are less influential in shaping public opinion than appeals to emotion and personal belief') (OL): «В епоху *постправди* емоції працюють краще, ніж факти, а правду нелегко відрізнити від брехні» (УТ, 2021, № 47, с. 30), «... інформаційна епоха, доба науки і знань дедалі помітніше робиться й добою *постправди*, добою дезінформації та невігластва» (УМ, 2022, № 12, с. 10).

У тематичну групу «економіка» влилося 6,18% проаналізованих англізмів, зокрема:

дерегуляція 'скасування чи скорочення державного регулювання в певній галузі' (< англ. *deregulation* 'removing government rules and controls from some types of business activities') (LED : 398): «Власне, він повторив те, що з кінця 1980-х твердять економісти і політологи з критичним мисленням — вони застерігали від безоглядної віри в *дерегуляцію*» (УТ, 2022, № 5, с. 35); *пілотний проєкт* 'невеликий пробний, експериментальний проєкт, метою якого є виявлення факторів, що можуть вплинути на процес основного проєкта' (калька < англ. *pilot project* 'a small project which is carried out as a test to see if an idea will be successful') (LED : 1151): «Цього літа також стартував *пілотний проєкт* із підготовчих інтеграційних курсів» (УТ, 2021, № 51–52, с. 8); *стагнувати* 'уповільнити або зупинити економічне зростання' (< англ. *to stagnate* 'to stop developing or making progress') (LED : 1500): «Кризові тенденції в нафтогазовому секторі вплинули на суміжні, й економіка почала *стагнувати*» (УТ, 2022, № 2, с. 10); *стартап* 'нова невелика компанія або бізнес' (< англ. *start-up* 'a new small company or business whose work involves computers or the internet') (LED : 1509): «Ми маємо неймовірний науковий потенціал, що неодноразово підтверджували гучні *стартапи* українського походження» (УТ, 2021, № 33–34, с. 82), «Три компанії з українськими коренями стали «єдинорогами» — *стартапами* з оцінкою понад \$ 1 млрд.» (УТ, 2021, № 33–34, с. 82); *хаб* 'центр, центральний вузол' (< англ. *hub* 'the central a most important part of an area system, activity, etc which all the other parts are connected to; synonym: centre') (LED : 742): «Україна має потенціал перетворитися на потужний ІТ-хаб Європи» (УТ, 2021, № 33–34, с. 81), «Німцям, які так сподівалися для себе ролі потужного енергетичного хабу Європи дедалі важче відбиватися від відвертих звинувачень у колаборації з Кремлем» (УТ, 2022, № 4, с. 19).

Тематична група «фінанси» поповнилася 24-ма англізмами (5,72%), як от:

банкінг 'банківська справа, банківські операції' (< англ. *banking* 'the business of a bank') (LED : 101): «Саме такий внутрішній розвиток власного ІТ-підрозділу та інвестиції в нього свого часу допомогли "Приватбанку" Ігоря Коломойського стати чи не найкращим в Україні з погляду розвитку онлайн- та мобільного *банкінгу*» (УТ, 2021, № 33–34, с. 83); *ритейл* 'роздрібний продаж' (< англ. *retail* 'the sale of goods in shops for customers for their own use and not for selling to anyone else') (LED : 1311): «Минулий 2021-й став справжнім роком можливостей для компаній, що працюють у сфері електронної комерції та цифрового *ритейлу*» (УТ, 2022, № 4, с. 37); *ф'ючерс* 'домовленість між покупцем і продавцем на постачання продукції у майбутньому з фіксацією вартості на момент укладання угоди' (< англ. *futures contract* 'a legal agreement to buy or sell a particular commodity asset, or security at a predetermined price at a specified time in the future') (I): «Цього тижня згідно з даними лондонської біржі ICE вартість *ф'ючерсів* на газ у Європі торгується на позначці понад \$1100 за тисячу кубометрів» (УТ, 2022, № 4, с. 18); *прайс-кеп* 'гранична ціна, цінова стеля' (< англ. *price cap* 'an upper limit set by a government on the price of something' 'верхня межа, ліміт') (OLD) «Зараз для порятунку системи він вимагає відміни *прайс-кепів* на РДН <...>» (Д., 2021, № 19–20, с. 11).

Тематична група «спортивна лексика» збільшилася на 21 англізм (5%). Це, зокрема:

картинг 'вид моторного спорту, у якому застосовують карти — невеличкі гоночні автомобілі з відкритими колесами, що можуть розвивати швидкість до 260 км/г' (< англ. *karting sport*. 'картинг') (НБАРС 2 : 293): «Але можна обрати й більш екстремальні (види. — Н.Б.), наприклад *картинг* чи кінний спорт» (УМ, 28.10.2020, с. 10); *овертайм* 'додатковий час в деяких видах спорту, який призначають, якщо протягом основного часу гри виявити переможця не вдалося' (< амер. англ. *overtime* 'a period of time

added to the end of a sports game to give one of the two teams a chance to win' = *Br E* extra time')» (LED : 1094): «Підопічні Мірчі Луческу в надзвичайно складному матчі у Стамбулі вирвали перемогу у "Фенербахче" в *овертаймі*» (УМ, 2022, №21, с. 14); *плей-оф* 'вирішальна зустріч, післясезоння, або фінали, — гра чи серія ігор, які проводять після закінчення регулярного сезону для визначення чемпіона' (< англ. *play-off Am E* 'a game usually one of a series games played by the best teams or players in a competition in order to decide final winner') (LED : 1164): «Надзвичайно напруженим та складним вийшов шлях збірної України до *плей-оф* кваліфікації на ЧС-2022» (УМ, 2022, №12, с. 15); *сейв* 'порятунок воріт від голу суперника' (< англ. *save* 'an action in which a player in a game such as football prevents the other team from scoring') (LED: 1361): «Героєм поєдинку став голкіпер киян Руслан Нещерет, який здійснив 12 *сейвів*» (Д., 2022, №39, с. 2).

До тематичної групи «назви дії» увійшли 15 англізмів, що становить 3,57%, наприклад: *пресинг* 'цілеспрямований вплив, тиск який використовується з певною метою' (< англ. *pressing* 'пресування') (АУС 2 : 160): «Я дуже боюся, що за цей місяць, який фактично залишився до президентських виборів у США, ми знову потрапимо під *пресинг* нових заяв» (УТ, 2020, № 37, с. 9); *реновація* 'оновлення; реконструкція' (< англ. *renovation*) (АУС 2 : 240): «...новообраний президент планує *реновацію* старих, закинутих промислових майданчиків, щоб перетворити їх на нові економічні хаби» (УТ, 2020, № 47, с. 25).

Група лексем, які пов'язані з функціонуванням медіа, становить 13 одиниць (3,1%), зокрема:

контент 'зміст, інформаційне наповнення засобу масової інформації' (< англ. *content* 'the ideas, facts or opinions that are contained in a speech, piece of writing, film, program etc') (LED : 318): «Соцмережі значно краще вміють ідентифікувати неправдиві повідомлення й видаляти відповідний *контент* чи додавати помітки про його маніпулятивність.» (УТ, 2020, № 44, с. 24); «Платформа мікроблогів Twitter повідомила, що видалятиме *контент*, спрямований на підрич довіри до виборів.» (Там само); *фейк* 'неправдива інформація, фальшивка' (< англ. *fake* 'фальшивка, газетна "качка"' (НБАРС : 1, 731): «За два роки по тому, під час передвиборчої президентської кампанії 2016-го у США, примітивні *фейки* перетворилися на витончені маніпуляції» (УТ, 2020, № 44, с. 23); *стрімінг* 'трансляція онлайн відеоконтенту через інтернет у режимі реального часу' (< англ. *streaming* 'when you play video over the Internet') (LED : 1529): «Сервіси *стрімінгу* стали для нас зв'язувальним елементом, що забезпечує розвагу, яка була нашою єдиною нагодою для колективних переживань» (УТ, 2021, № 5, с. 50).

Серед інших тематичних груп, які поповнили англійські запозичення, слід назвати такі: назви приладів (2,38%), кулінарія (2,14%), медицина (1,67%), наука (1,67%), юридичні терміни (1,19%) мода (1,19%), транспорт (0,95%), військова справа (0,95%), авіація (0,71%), назви будівельних споруд (0,71%), туризм (0,71%). Деяку частину англізмів нам не вдалося віднести до жодної з наведених тематичних груп.

Якщо близько 80% англійських запозичень спричинені необхідністю позначення нових реалій і понять, то решта (20 %) припадає на лексичні одиниці, для яких в українській мові існують абсолютні синоніми і які лише засмічують українську мову. У переважній більшості призвідцями таких запозичень є працівники засобів масової інформації. Наведемо деякі з таких англізмів:

аутфіт 'сукня, вбрання', (англ. *outfit*), *байонік* 'фільм-біографія' (англ. *biopic* — телескопне слово від *biographic* + *picture*), *барбершоп* 'чоловіча перукарня' (англ. *barbershop*), *батл* 'конкурсний поєдинок' (англ. *battle*), *боксофіс* 'касовий збір' (англ. *box office*), *булінг* 'цькування' (англ. *bulling*), *дедлайн* 'реченць', 'граничний, крайній термін' (англ. *dead line*), *донат* 'дар, пожертва' (англ. *donation*), *донатити* 'жертвувати' (англ. *to donate*), *драфт* 'проєкт' (англ. *draft*), *імплементувати* 'впроваджувати' (англ. *to implement*), *інсталювати* 'встановлювати' (англ. *to install*), *кавер* 'переспів' (англ. *cover*), *кежуал* 'буденний', 'неформальний, звичайний' (англ. *casual*), *кейс* 'випадок' (англ. *case*), *кеш* 'готівка' (англ. *cash*), *коуч* 'тренер' (англ. *coach*), *креативний* 'творчий' (англ. *creative*), *лайфхак* 'корисна порада' (англ. *life hack*), *меседж* 'повідомлення' (англ. *message*), *навербанк* 'зарядний пристрій' (англ. *power bank*), *панкейк* 'млинець, оладок' (англ. *pancake*), *пресинг* 'тиск, вплив' (англ. *pressing*), *релокація* 'переміщення' (англ. *relocation*); *ритейл* 'роздрібний продаж' (англ. *retail*), *саундтрек* 'звукова доріжка, фонограма' (англ. *soundtrack*), *скринінг* 'перевірка' (англ. *screening*), *слайс* 'скибочка, шматочок' (англ. *slice*), *трек* 'курс, шлях' (англ. *track*), *фентези* 'фантастика' (англ. *fantasy*), *фоловер* 'послідовник' (англ. *follower*), *шелтер* 'притулок, пристановище' (англ. *shelter*), *юзер* 'користувач' (англ. *user*) та ін.

У деяких випадках відшукати етимон слова, яке за всіма ознаками нагадувало запозичення з англійської мови, не вдалося. Наприклад, слово *кліпмейкер* 'фахівець із виготовлення відеокліпів', яке «Сучасний словник іншомовних слів» (ССІС : 789) тлумачить як запозичення (< англ. *clip-maker*), в англійській мові відсутнє. Воно було штучно утворене з англійських компонентів, скоріше за все в російській мові, звідки й потрапило до української. Для номінації цього поняття в англійській мові існує словосполучення *music video director* (див. НБРАС : 334).

Так само штучно утворено чи то в Україні, чи то в Росії слово *дог-хантер*: 'жорстока людина, яка відстрілює або труїть бродячих собак'. В англійській мові є слово *dog-catcher*, а в британському варіанті англійської мови ще й *dog warden* 'someone whose job is to collect dogs without owners' (LED : 435,436), правда, з дещо іншим відтінком значення, яке ближче до українського слова *гицель*.

До цього ж розряду слів належить новотвір О. Забужко *гібридмейкер*, який зустрівся нам у її нещодавно виданому есеї «Найдовша подорож», створений нею за моделлю вже згаданого нами слова *кліп-мейкер*: «<...>дивно було б, якби цим досвідом не скористались конструктори нової російської політичної системи, що стала гібридом Луб'янки й Голлівуду. Мені пощастило не знати особисто нікого з тих *гібридмейкерів*» (Забужко : 86).

Сюди ж слід зарахувати почуте 23 травня цього року в телемарафоні словосполучення *смарт шелтер* на позначення укриття для студентів у підвалі Київського політехнічного університету, утворене від поєднання англійського *smart* 'розумний' та *shelter* 'укриття' за відомою моделлю *smartphone* або *smart city*.

Ще в 1977 р. германіст Д. Дакворт назвав подібні слова в німецькій мові німецькими неологізмами, утвореними з англійського мовного матеріалу [див.: <http://194.58.93.143>]. Інші мовознавці, зокрема німецький філолог М. Герlach у своїй монографії «Англійські слова за кордоном» [Görlach : 2003] для подібних новотворів пропонує термін «псевдоанглізм», який за його визначенням, є «словом чи ідіомою, що за своєю формою (написанням, вимовою, морфологічною будовою або принаймні за однією з цих трьох

ознак) є упізнавано англійським проте визнається як словникова одиниця мови, яка його приймає» [Görlach : 1]. Італійський мовознавець К. Фуриасці дає таке саме визначення, але доповнює його: «Псевдоанглізм можна визначити як слово або ідіому, що за своєю формою <...> є упізнавано англійською, проте визнається як словникова одиниця мови, що приймає, *навіть якщо вона або взагалі не існує в англійській мові, або використовується з істотно відмінним значенням в останній*» (курсив наш. — Н.Б., О.К.) Тобто, за К. Фуриасці, псевдоанглізми — це витвори мови, що запозичає, які з формального погляду схожі на англійські слова, але насправді не належать англійській мові [Furiassi : 1].

Він подає свою класифікацію псевдоанглізмів в італійській мові. Це складні слова, утворені з англійського матеріалу в італійській мові; деривати, що складаються з англійського слова й англійського суфікса, створені італійцями; слова, які з'явилися в італійській мові в результаті еліпсису, а також скорочення англійських слів чи словосполучень; епоніми; топоніми; загальні назви торгових марок й англійські слова, що зазнали в італійській мові семантичного зсуву. К. Фуриасці розрізняє «псевдоанглізми» і «псевдодрузі». Пріоритет уживання терміна «псевдодрузі» йому не належить. Як впливає з даних самого дослідника, серед західноєвропейських мовознавців спершу цей термін був ужитий германістом Б. Карстенсеном у 1980 р. («falschen Freunde»), далі ще одним германістом Брауном у 1987 р. («false friends»), потім французьким філологом Спенсом (1987) «faux amis»; у 1992 р. іспанський мовознавець Санье приєднався до попередників («falsos amigos»); італійська мовознавиця В. Пульчіні вжила цей термін у 1997 р. («falsi amici») [Furiassi : 12]. Проте для К. Фуриасці залишилося невідомим ім'я українського мовознавця В. Акуленка, який ще 1969 р. описав це явище для англійської та російської мов і дав йому назву «псевдодрузі перекладача» (рос. «ложные друзья переводчика»). Згідно з його визначенням, це «слова, подібні в обох мовах за формою, але такі, що відрізняються за значенням або вживанням» [АРРАСЛДП : 5]. Як стверджує В. Акуленко, подібні слова в переважній більшості випадків є прямими або опосередкованими запозиченнями зі спільного третього джерела. Значно меншою є група таких слів, що з'явилися в результаті власне англійсько-російських мовних контактів: ідеться про слова англійського походження в російській мові та російського походження в англійській мові. Іноді в цій групі слів спостерігаються істотні розбіжності з відповідним етимологом, що значно ускладнює носіям мови-джерела розуміння, здавалося б, «свого» слова в іншій мові [Акуленко : 373].

На відміну від В. Акуленка, для К. Фуриасці «<...> псевдодрузями є лише випадки прямих або опосередкованих запозичень зі спільного третього джерела» [Фуриасці : 13]. Інший випадок, про який говорить В. Акуленко, на думку К. Фуриасці, слід віднести до псевдоанглізмів. У своїй праці «Псевдоанглізми в італійській мові» учений запропонував визначити їхній лінгвістичний статус, виходячи з теорії мовних контактів, і дійшов висновку, що останні є англізмами, кальками з англійської мови та гібридними англізмами всупереч думці інших мовознавців, які розглядають псевдоанглізми як окремий самостійний вияв мовних контактів [Фуриасці : 20, 21].

Доповнюючи висловлену К. Фуриасці думку, ми пропонуємо аналізувати псевдоанглізми не лише з погляду теорії мовних контактів, а й теорії

перекладу, словотвору та етимології. Так, утворене в українській мові словосполучення *смарт шелтер* етимологічно є псевдоанглізмом, а з погляду словотвору — українським неологізмом, який постав з англійського мовного матеріалу, так само як і *дог-хантер*. А слово *кілер* ‘найманий убивця’, згідно з теорією перекладу, є псевдодругом перекладача, оскільки в англійській мові *killer* — це ‘a person, animal or thing that kills’ (LED : 837), тобто просто ‘вбивця’.

В українській мові дієслово *хейтити* є морфологічно адаптованим за позиченням з англійської з погляду теорії мовних контактів, а з точки зору етимології — псевдоанглізмом, оскільки його англійським етимом є дієслово *to hate*.

За нашими даними, найпоширенішим способом графічної адаптації англізмів XXI ст. є транскрибування (54,5%), тобто відтворення кириличними літерами фонетичної транскрипції англійських слів українською мовою, зокрема: *івент* < англ. *event* (i'vent), *онлайн* < англ. *online* (on'lain), *наблік* < англ. *public* ('pʌblik), *саміт* < англ. *summit* ('sʌmit), *хаб* < англ. *hub* ('hʌb).

Наступною за кількістю запозичень групою є транслітеровані англізми (22,1%), у яких латинські літери передані кирилицею, напр.: *ок* < англ. *O.K.* (ou'keɪ), *слоган* < англ. *slogan* ('slouɡən), *спам* < англ. *spam* (spæm), *кампус* < англ. *campus* ('kæmpəs), *навербанк* < англ. *power-bank* ('paʊəbæŋk).

Під час графічної адаптації приблизно в 16 % англізмів спостерігається часткова морфологічна субституція. Це стосується англійських іменників на **-tion**, у яких цей суфікс замінюється українським суфіксом **-ція**: *детекція* < англ. *detection* (di tekʃn), *дистрибуція* < англ. *distribution* (distri'bjʊʃn), *превенція* < англ. *prevention* (pri venʃn), *рестрикція* < англ. *restriction* (ri strikʃn).

Запозичення англійських дієслів у процесі графічної та морфологічної адаптації часто супроводжувалося додаванням суфікса **-увати/-ювати** до транслітерованого або транскрибованого кореня англійського слова: *імплементувати* < англ. *to implement*, *інстальувати* < англ. *to install*, *хайнувати* < англ. *to hype*. Деякі з них в українській мові при їх адаптації отримали український дієслівний суфікс **-ити**: *донатити* < англ. *to donate*, *конектити* < англ. *to connect*, *майнити* < англ. *to mine*, *моніторити* < англ. *to monitor*, *(ре)постити* < англ. *to (re)post*, *хейтити* < англ. *to hate*.

Отже, українсько-англійські мовні контакти істотно впливають на лексику української мови, що спричинює появу великої кількості нових англізмів. З одного боку, це сприяє збагаченню українського словника, а з другого, — його істотному засміченню. Досить часто відбувається творення українських неологізмів з англійського, так би мовити, «будівельного» матеріалу. Ще частіше запозичення англізмів супроводжується зміщенням семантики запозичених слів, що ускладнює працю перекладачів. Останні два моменти вимагають дослідження таких випадків та їх окремої фіксації. Виходячи з проаналізованого матеріалу, можна стверджувати, що спостерігається процес формування українсько-англійського суржику, який має всі шанси ще більше інтенсифікуватися в разі прийняття законопроекту № 9432 «Про статус англійської мови як однієї з мов міжнародного спілкування в Україні» та відсутності державної інституції, яка б спеціально займалася мовним плануванням у нашій державі.

ЛІТЕРАТУРА

- Акуленко В. О «ложных друзьях переводчика». Англо-русский и русско-английский словарь ложных друзей переводчика / под общ. рук. В. В. Акуленко. Москва : Сов. энциклопедия, 1969. С. 371 – 384.
- Чагин О. Псевдоанглицизмы. URL: <http://194.58.93.143/> (дата звернення: 15.06.2023).
- Furiassi C. False anglicisms in Italian. Monza; Milano : Polimetrica, 2010. 256 p.
- Görlach M. English Words Abroad. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2003. 189 p.

ДЖЕРЕЛА

- АРРФСЛДП Англо-русский и русско-английский словарь ложных друзей переводчика / под общ. рук. В. В. Акуленко. Москва : Сов. энциклопедия, 1969. 284 с.
- АУС Англо-український словник : у 2 т. / склав М. І. Балла. Київ : Освіта, 1996.
- Д «День» (газ.)
- Забужко Забужко О. Найдовша подорож. Київ : Комора, 2022. 166 с.
- ЛУ «Літературна Україна» (газ.)
- НБАРС Новый большой англо-русский словарь : в 3 т. / под общ. рук. Ю.Д. Апресяна и Э. М. Медниковой. Москва : Рус. яз., 1997.
- НБРАС Ермолович Д., Красавина Т. Новый большой русско-английский словарь / под общ. рук. Д. И. Ермоловича. Москва : Рус. яз. Медия, 2006. 1098 с.
- ОСУМ Орфографічний словник української мови / уклад.: С.І. Головащук, М.М. Пещак, В. М. Русанівський, О.О.Тараненко. 2-е вид., випр. і доп. Київ : Довіра, 1999. 989 с.
- СП «Слово просвіти» (газ.)
- ССІС Сучасний словник іншомовних слів / укл.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. Київ : Довіра, 2006. 789 с.
- УМ «Україна молода» (газ.)
- УТ «Український тиждень» (журнал)
- I Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/terms/f/futurescontract.asp> (дата звернення: 18.08.2023).
- LED Longman Exams Dictionary. London : Pearson, 2007. 1834 p.
- OL Oxford Languages. URL: <https://languages.oup.com/google-dictionary-en/> (дата звернення: 18.08.2023).
- OLD Oxford learner's dictionaries. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com> (дата звернення: 18.08.2023).

Дата надходження до редакції: 08.11.2023

Дата надходження після доопрацювання: 15.11.2023

Дата затвердження редакцією: 24.11.2023

REFERENCES

- Akulenko V. (1969). O «lozhnyh druz'yah perevodchika». Anglo-russkij i russko-anglijskij slovar' «lozhnyh druzej perevodchika». V. V. Akulenko (Chief Ed.). Moscow: Sovetskaya Enciklopediya, 371–384. [In Russian].
- Chagin O. Psevdoanglicyzmy. URL: <https://194.58.93.143/> (last accessed: 15.06.2023). [In Russian].
- Furiassi C. (2010). False anglicisms in Italian. Monza; Milano: Polimetrica.
- Görlach M. (2003). English Words Abroad. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins.

SOURCES

- ARRASLDP Anglo-russkij i rusko-anglijskij slovar' «lozhnyh družej perevodchika». (1969). V. V. Akulenko (Ed.). Moscow: Sovetskaya enciklopediya. [In Russian].
- AUS Anhlo-Ukrainskyi slovnyk: in 2 vols. (1996). M. I. Balla (Comp.) Kyiv: Osvita. [In Ukrainian].
- D Den (newsp.). [In Ukrainian].
- I Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/terms/f/futurescontract.asp> (last accessed: 18.08.2023).
- LED Longman Exams Dictionary. (2007). London: Pearson.
- LU Literaturna Ukrayina (newsp.). [In Ukrainian].
- NBARS Novyj bol'shoj anglo-russkij slovar': in 3 vols. (1997). Yu. D. Apresyan, E. M. Mednikova (Eds.). Moscow: Russkij yazyk. [In Russian].
- NBRAS Yermolovich D. I. Krasavina T. M. Novyj bol'shoj rusko-anglijskij slovar'. (2006). D. I. Yermolovich (Ed.). Moscow: Russkij jazyk Media. [In Russian].
- OL Oxford Languages. URL: <https://languages.oup.com/google-dictionary-en/> (last accessed: 18.08.2023).
- OLD Oxford learner's dictionaries. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com> (last accessed: 18.08.2023).
- OSUM Orfografichnyi slovnyk ukrajinskoi movy. (1999). S. I. Holovaschuk, M. M. Peschak, V. M. Rusanivskyi, O. O. Taranenko (Comps.). Kyiv: Dovira. [In Ukrainian].
- SP Slovo prosvity (newsp.). [In Ukrainian].
- SSIS Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv. (2006). O. I. Skopnenko, T. V. Tsybalyuk (Comps.). Kyiv: Dovira. [In Ukrainian].
- UM Ukrayina moloda (newsp.). [In Ukrainian].
- UT Ukrayinskyj tyzhden (journ.). [In Ukrainian].
- Zabuzhko Zabuzhko O. (2022). Naidovsha podorozh. Kyiv: Komora. [In Ukrainian].

Received: 08.11.2023

Received in revised form: 15.11.2023

Accepted: 24.11.2023

Nataliia BYKHOVETS

O. O. Potebnia Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine

4 Hrushevskoho Str., Kyiv, 01001, Ukraine

E-mail: natmykbyh@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0000-4515-1310>

Olena KRUGLYKOVA

Research and educational centre of foreign languages of the National Academy of Sciences of Ukraine

4 Triokhsviatytska Str., Kyiv, 01001, Ukraine

E-mail: olvokr@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5369-5171>

THE INFLUENCE OF 21ST C. UKRAINIAN-ENGLISH LANGUAGE CONTACTS ON THE UKRAINIAN LEXIS

The influence of the twenty first century Ukrainian English language contacts is analysed in the paper. The largest thematic spheres of concentration of anglicisms are determined. Graphic and morphological adaptation of anglicisms is analysed. The problem of pseudoanglicisms and pseudofriends is also discussed. Prediction concerning future development of Ukrainian-English mixture / surzhyk is made. The theory of language contacts is the basis of the investigation.

The term *language contact* has a broad and narrower interpretation. According to a broad interpretation, two or more languages are in contact if one and the same person uses them in turn. In this case we have the situation of obligatory bilingualism.

According to a narrower interpretation, bilingualism is not obligatory. In such a case borrowing takes place under different social-political, cultural and historic, trade and economic and other relations. Just the second case of language contacts is considered in our paper. Vocabulary is the most susceptible to changing sphere of language says one of the main postulates of language contacts theory. Just that very case one can observe in the Ukrainian language of late. The last decade of the XX-th century and 23 years of the XXI-st century are marked by rapid growth of direct contacts of Ukrainian language with numerous European languages. The English language plays a special part among them. The new socio-political and cultural relations caused circumstances of active penetration of anglicisms into the Ukrainian language.

Means of mass information play essential role in spreading anglicisms among speakers of Ukrainian beginning from using the foreign term in order to inform about something to borrowing this term. Hence the sources of our investigation were selected, namely Ukrainian newspapers and weekly magazine.

Keywords: language contacts, borrowing, loan word, translation loan word, anglicism, graphic adaptation, morphological adaptation, pseudoanglicism, pseudofriends.